

Mijn leven in eenzaamheid

Een openhartig getuigenis van een kluisenaar

Guerric Aerden ocsó

Heeft de goddelijke dobbelspeler zijn teerlingen met een iets te wijd gebaar uitgeworpen, zodat ze alle kanten zijn opgerold? Zo lijkt het wel als ik mijn leven overzie, met daarin de vele mensen die ik op mijn levenspad heb ontmoet en die nu alle kanten zijn uitgegaan. Besta ik nog in hun herinnering? En in die van mijn familie die ver van mij vandaan woont?

'Geen mens vraagt hoe ik nog leef'

Een vaderspreuk speelt door mijn hoofd: "Ik ben nog geen monnik maar ik heb monniken gezien!"¹ De vele monialen en monniken die ik mocht ontmoeten, van wie ik mocht leren, wier nederig gedrag en wijze woorden mij inspireerden, waar zijn ze gebleven? Wat is er geworden van die bonte stoet zoekers en bijwijlen vindere van geluk? Hun gezichten staan me meestal nog scherp voor ogen, mijn geheugen werkt blijkaar visueel. Broeders met wie ik samengeleefd heb, zijn intussen gaan hemelen of ze zijn in een relatie gestapt. Anderen beleven nog hun monastieke staat in een religieuze gemeenschap, een enkeling heeft het tot overste, en een ander zelfs tot bisschop geschopt.

Het dobbelsteentje dat ik ben, is naar een verlaten gebied in Frankrijk gerold. *Hier vraagt geen mens hoe ik nog leef.* (Ps 142,5) Mocht ik niet zo'n moderne internetgebruiker zijn, dan zou ik met die oudvader van weleer aan elke bezoeker kunnen vragen: "Hoe gaat het met de wereld: worden er nog huizen gebouwd, kinderen geboren en oorlogen gevoerd?"² Daarmee lijkt het hele menselijke bedrijf wel samengevat.

Ik leef nu in een verlaten abdij in midden-Frankrijk met de schimmen van zeven eeuwen monniken die hier gebeden, gestreden en gewroet hebben. De geheimzinnige sporen van hun aanwezigheid zijn nog goed zichtbaar, in arduin gehouwen, in vervallen muren vervat. 's Nachts hoor ik ze psalmen prevelen, overdag overvalt me hun stilte. *Bij de schimmen heb ik mijn verblijf.* (Ps 88,6) Goed gezelschap voor een *homo solitarius*. De oude monniken leefden

De abdij van
Prébenoit in Bêtête
(Creuse). © foto:
Lola Bodin-Adriaco /
France Télévisions.

in Egyptische graftomben om er met hun demonen te vechten, gestorven voor de wereld maar opgestaan met Christus!

Als paus Franciscus ons uitdaagt naar de periferie te trekken om daar van Christus te getuigen, dan vind ik me al aardig in die richting op weg. In het departement waar ik woon, de Creuse, de op één na minst bevolkte streek van Frankrijk, zijn christenen erg dunnetjes gezaaid. Het lege hart van Frankrijk blijkt eveneens het lege hart van de Kerk te zijn. Wat doe ik hier? “Wat doet een kluizenaar zoal?”, vragen de mensen me vaak. “Neerzitten in mijn kluis en mijn zonden bewenen.”³

Les maçons de la Creuse

Een liedje uit 1855, waarvan steenkapper Jean Petit dit Jan dau Boueix (1810-1880) de auteur zou zijn, bezingt *les maçons de la Creuse*. In de negentiende eeuw trokken in de lente veel mannen uit de arme Creuse weg om zich als bouwvakker aan te bieden in tal van grote bouw- en infrastructuurwerken over geheel het Franse land. Vele Parijse monumenten, alsook kanalen en spoorwegen, danken hun bestaan aan deze noeste werklieden. De tweede strofe van het volksliedje luidt als volgt:

<i>Quand revient le printemps,</i>	Wanneer de lente terugkeert,
<i>Ils quittent leur chaumière,</i>	Verlaten ze hun huisje,
<i>Laissant les vieux parents,</i>	De oude ouders achterlatend,
<i>Les enfants et la mère.</i>	De kinderen en de moeder.
<i>On voit le désespoir</i>	We zien de wanhoop
<i>De la femme vertueuse,</i>	Van de brave vrouw,
<i>Lorsqu'elle dit au revoir</i>	Als ze afscheid neemt
<i>Au maçon de la Creuse</i>	Van de metselaar uit de Creuse

Terwijl de mannen afwezig waren, stonden vrouwen en kinderen er alleen voor, weliswaar onder het gezag van de clerus. De steenhouwers werden intussen

in Parijs en in andere grote steden geconfronteerd met politieke stromingen die zij niet met de paplepel hadden meegekregen. Zo was er bijvoorbeeld de Commune van 1870, waarbij het volk in revolutionaire en republikeinse zin de macht greep van het autoritaire staatsbewind. Uiteraard konden die *Creusois de Paris*, toen ze huiswaarts keerden, zich niet meer vinden in toestanden die getuigden van klerikale bemoeizucht. Het antiklerikalisme zou in de Creuse via deze emancipatiebeweging wortelschieten.

Hoe het ook zij, spijs het feit dat de middeleeuwen over de streek een tapijt legden van kerken, kruisen en abdijen, is de Creuse momenteel sterk ontkerkend. Als ik om me heen kijk, blijk ik de enige monnik in het departement te zijn: nergens is nog een levende monastieke gemeenschap te vinden. Van andere kluizenaars in dit departement heb ik nimmer gehoord, maar je weet natuurlijk nooit of niet een of andere anonymus in grot of krocht verdoken leeft. Een kluizenaar is per definitie onbekend.

Eenzaamheid doet wat me je

Mijn eenzaamheid is een vrije keuze. Dat maakt een significant verschil met een gedwongen eenzaamheid die voor velen in onze samenleving een wrange realiteit is. Telkens weer hoor ik mensen de vergissing maken om een kluizenaar te associëren met een asociale eenzaat. Om een christelijk kluizenaar te zijn moet je juist heel goed geconnecteerd leven, verbonden met je innerlijk, met de natuur om je heen, met de mensen, de dieren en de dingen. Eenzaamheid is niet fake of virtueel, maar reëel. Zij dwingt je tot confrontatie met jezelf. Er zijn geen vluchtroutes. Niet onmiddellijk, maar na verloop van tijd dringt de eenzaamheid je hart binnen en beschijnt er elk hoekje, elke holte van je geheugen. De eenzaamheid maakt een scan van je herinneringen. Die komen een voor een voor je geestesoog, vaak uitvergroot en enigszins verwrongen. Het zijn vooral de herinneringen aan negatieve ervaringen uit je verleden die je de das kunnen omdoen, omdat ze droefheid veroorzaken en ontmoedigend werken. Ze slopen je kracht. Doordat je deze herinneringen met niemand kunt delen, ben je verplicht ze zelf te relativieren, anders hangen ze als loden gewichten aan je enkels en trekken ze je meedogenloos neerwaarts. Ze kunnen veranderen in mistbanken die je alle zicht op een (betere) toekomst ontnemen. En dan heeft de melancholie vrij spel, die van je herinnering een spookachtig landschap maakt. Je zou voor minder aan de drank raken!

De natuur biedt mij vaak soelaas. Het groeien van planten de vier seizoenen rond, de schoonheid van bloemen en vlinders, van landschappen en luchten – dat alles neemt me mee in een elan dat mijn eigen besognes overstijgt en tot bescheidener proporties terugbrengt. Natuurlijk doet ook het arsenaal bijbelse beelden en woorden, dat in de dagelijkse liturgie voorbijkomt, zijn werk. Het trekt mijn geest aan alle kanten open en injecteert me met nieuwe ideeën en horizonten. Noemt men de Schrift niet die andere kosmos? Vooral de psalmen, die ik nu in het Frans zing, dagen me uit de eigen gevoelens en gedachten los te laten en me te laten meevoeren – soms tot vervoerens toe – in de beweging

Een gedeeltelijk tot ruïne vervallen abdij: het ideale oord voor een kluizenaar die het spooklandschap van zijn herinneringen de baas wil blijven. © foto: Annie Stas.

die de psalm op gang brengt. Eerlijkheidshalve moet ik bekennen dat er ook dagen zijn dat geen enkel psalmvers me ook maar een beetje beroert. Op die momenten schakel ik over op automatische piloot. Haast gevoelloos werk ik dan het mezelf opgelegde programma psalmen en bijbelteksten af. Als kluizenaar moet je jezelf een discipline opleggen, anders glijd je af naar chaos. Het officie heet niet voor niets *'opus Dei*, een werk als een ander maar met een stip van prioriteit.

Eenzaamheid en angst

Angst is in mijn kluizenaarsleven een reële factor. In de klassieke reeks van acht demonen die Evagrius van Pontus ons via Johannes Cassianus overleverde, komt angst niet voor. Angst is nochtans een menselijk affect dat niemand geheel vreemd is en dat zich van zijn beste kant toont in voorzichtigheid of *prudencia*. Zonder angst riskeren we roekeloos ten onder te gaan. Angst is weliswaar geen demon maar levert wel brandstof aan de demonen. Angst om tekort te komen, dreigt me gulzig of hebzuchtig te maken. Angst om de controle te verliezen, kan woede in mij opwekken. Angst en eenzaamheid kunnen eveneens een verbond aangaan.

Een klassieke bekoring van de anachoreten in de woestijn was de zorg voor de oude dag: "Wie zal mij onderhouden als ik zelf niet meer de kracht heb om te werken?" De sociale voorziening moest nog uitgevonden worden! Hoe reëel deze zorg ook lijkt, ze is voor de kluizenaar iets dat bestreden moet worden. Zo ook voor mij. De anachoreet beoefent de geestelijke staat van de *amerimnia* (*ἀμεριμνία*: zonder zorgen), een attitude van onthechting die niettemin de klippen van de wereldverachting weet te omzeilen. Het is voor mij een hele kunst die innerlijke vrede te verwerven en te bewaren. Misschien is dat wel mijn dagelijks karwei dat het meest van alle andere klussen om voorrang vraagt.

Angst kan ook paniek worden, als ik me bijvoorbeeld realiseer hoe bitter weinig ik in dit leven van de eisen van het evangelie terechtreng. Wie heb ik gelukkig gemaakt, wie geholpen, wie een glas fris water gegeven? Dat zijn

momenten dat ik in zak en as neerzit en in grote ellende alleen het gebed van de tollenaar stamel: *Heer, wees mij, zondaar, genadig.* (Lc 18,13) Ik ben mij bewust van mijn grondeloze armoede: met lege handen sta ik voor God.

Cisterciënzer en kluizenaar

Cisterciënzers zijn in regel geen kluizenaars, hun leven speelt zich af in gemeenschap. Ik realiseer me dat ik een buitenbeentje ben. Toch weet ik dat ook de cisterciënzerbeweging in de late elfde eeuw vanuit een groep kluizenaars ontstond. Toen hij er niet in slaagde zijn gemeenschap te hervormen, trok de abt van Saint-Michel-de-Tonnerre, Robert van Molesme, zich in 1071 terug in het woud van Collan. Daar sloot hij zich aan bij een groep kluizenaars waarvan hij de leider werd. In 1075 stichtte Robert, samen met hen, de abdij van Molesme. Dat klooster stond in de reformlijn van Cluny, maar bewaarde ook eremitische accenten. Deze mix gaf echter aanleiding tot spanningen en allerlei nieuwe monastieke experimenten. Zo kwam uiteindelijk op 21 maart 1098 ten zuiden van Dijon Cîteaux tot stand. Die nieuwe loot werd door tijdgenoten beschreven als...

een *eremus* (eenzame stek) in een verschrikkelijke woestijn, waar alleen wilde dieren leefden en geen mens zich in durfde te begeven. De eerste monniken bouwden hun hutten uit takkenbossen. (*Exordium parvum* 3)

Deze beschrijving is typisch voor een vestiging voor kluizenaars. Het merendeel van de nieuwe vormen van religieus leven die in het elan van de Gregoriaanse Hervorming (11de-12de eeuw) het licht zagen, kwamen trouwens voort uit het initiatief van een of andere kluizenaar. En volgens de berekeningen van D.-M. Laporte had ongeveer 10% van alle cisterciënzerabdijen uit de 12de eeuw een eremitische oorsprong. Cîteaux oefende de grootste aantrekkingskracht uit op kluizenaarskolonies die een steviger structuur zochten om te overleven. Als cisterciënzer kluizenaar ben ik dan misschien toch niet zo'n Fremdkörper!

Bovendien werd de oude cisterciënzerabdij van Prébenoît, waarin ik enkele kamers betrek, omstreeks 1120 door eremieten gesticht. Pas in 1164 sloot deze abdij zich aan bij de orde van Cîteaux. Gaandeweg ben ik ervan overtuigd geraakt dat het cenobitisme in een crisis belandt zodra het zijn band met het eremitisme miskent of verwaarloost.

De oorsprong van het christelijk monnikendom is anachoretisch. Enkelingen trokken naar de woestijn om er "alleen te zijn bij de Enige"³⁴ in een ont-hechte en pure levensvorm. De biografie van Antonius, de vader van alle monniken, is wat dat betreft programmatisch. Omgekeerd geldt dat kluizenaars cenobietenkloosters ook nodig hebben. Ze beschouwen ze als de leerscholen van de traditie, de oefenscholen van de broederliefde en het gebed, de praktijkcentra voor het opdoen van zelfkennis. Eens vroeg een kloosteroverste aan patriarch Cyrillus van Alexandrië: "Wie heeft de beste levenswijze: wij die broeders onder ons hebben en elk van hen op zijn eigen manier naar zijn redding geleiden, of zij die in de woestijn levend alleen zichzelf redden? De

Het in de 17de eeuw met oude stenen heropgebouwde klooster van Prébenoît. © foto: Emilie Cazal.

Rob Kirkels, *Monnik*, beeld gehouwen uit graniet van Soubrebost (Creuse), Bêtête.

patriarch antwoordde: “Men moet Elias en Mozes niet tegenover elkaar stellen, want beiden hebben God behaagd.”⁵

De cisterciënzer liturgie herdenkt in de loop van het kerkelijk jaar enkele cisterciënzer kluzenaars: Albertus van Sestri (feestdag op 9 juli), Koenraad van Beieren (feestdag op 9 februari), abt Martinus Cid (feestdag op 8 oktober) en nog anderen. In de huidige *Constituties van de Cisterciënzerorde van de Strikte Observantie* (trappisten) staat over monniken die een kluzenaarsleven willen leiden het volgende:

Na zijn raad gehoord te hebben, kan de abt een broeder toestemming verlenen een kluzenaarsleven te leiden. De kluzenaar blijft onder het gezag van de abt. Als de kluzenaar niet op het terrein van het klooster verblijft, is de toestemming van de raad nodig en eveneens van de ordinarius van de plaats waar hij zal verblijven. (Constitutie 13) De broeder die omwille van een kluzenaarsleven afwezig is uit zijn klooster behoudt als lid van het conventueel kapittel actief en passief stemrecht. Verstandig, oordeelkundig en met verantwoordelijkheidszin zal hij zelf beslissen al of niet van dit recht gebruik te maken. (Statuut 36)⁶

Als cisterciënzer kluzenaar heb je dus een kerkjuridische omkadering die echter alle ruimte laat voor persoonlijke beleving en invulling. Volgens de traditie zijn er voor kluzenaars geen regels in eigenlijke zin. De eremietenregels die in de loop van de eeuwen geschreven zijn, moeten als ‘oriëntaties’ opgevat worden, zoals de ondertitel van *Ponam in deserto viam*, het in 2021 verschenen Vaticaanse document voor het seculiere kluzenaarsleven, terecht luidt.⁷ De Regel van Grimlaic, geschreven omstreeks het jaar 900, is dan weer gewoon een aangepaste Regel van Benedictus, bestemd voor kluzenaars binnen het domein van een benedictijnse abdij. De facto verschillen kluzenaars en hun levenswijze enorm van elkaar. “Geen groter verschil met een kluzenaar dan een andere kluzenaar”, grapte ooit een Duitse kluzenares!

Atypisch kluzenaarschap

Mijn leven in Prébenoît staat in het teken van de eenzaamheid, teneinde de liefde voor Jezus, icoon van de Vader en beeld van de Mens, alle voorrang te geven. De kluzenaar leeft alleen, maar nooit ‘alleen’ voor zichzelf: hij is er voor de anderen. Ik noem mezelf daarom liever geen kluzenaar, want de associaties die mensen daarbij maken kloppen niet met wat bij mij past en wat je zou kunnen noemen ‘sociaal alleen leven’. In de herfst- en wintermaanden is het dal van de abdij nagenoeg verlaten. Op de postbode en de vuilnismanen na zie ik vrijwel niemand. In de lente en zomer is er wat bescheiden toerisme; op een zondag in april is er een wolmarkt met lokale producten, waar heel wat geïnteresseerden op afkomen, voornamelijk boeren. Verder kan ik zelf bepalen in hoever ik me laat zien of me laat aanspreken. Drie elementen verzachten in zekere zin mijn eenzaamheid: de liturgie waar vooral op zondag, maar vaak ook op weekdagen, enkele gelovigen aan deelnemen; mijn trouwe hond, sociale kat en enkele kippen; het gastenkamertje waarin enkele malen per jaar een vriend of een geïnteresseerde komt logeren.

Naast de getijden is de eucharistie een wezenlijk element van mijn dagindeling; de mis kleurt uiteraard ook de zondagen. Ik heb altijd een feeling gehad voor liturgie, maar hier in de eenzaamheid is de behoefte aan een doorleefde en mooie liturgie nog versterkt. Ik zing zowat alles wat er gezongen kan worden: de oraties, de pefatie en de gehele canon van de mis. Ook de Latijnse stukken van het tijdeigen uit het cisterciënzer Graduale laat ik weer klinken. Het zingen van het gregoriaans is voor mij een spirituele oefening en het helpt me het repertorium in mijn geheugen te houden. Op zondag zingt een echtpaar het communielied onder gitaarbegeleiding. Op zon- en feestdagen verzorg ik een preek waaraan ik een grondige voorbereiding besteed, zodat hij voldoende spiritueel voedsel bevat. De misgangers – gemiddeld een tiental dat spontaan komt opdagen – waarderen dit en drukken hun dankbaarheid uit met hun vriendschap en occasionele hulp. Ook groeit onder hen een vorm van *communio* die zich uit in zorg en vriendelijkheid. Dat stemt me gelukkig. Ik begrijp nu beter hoe zich op organische wijze rond middeleeuwse kluzenaars abdijen en christelijke gemeenschappen hebben gevormd.

Op Kerstmis, Pasen en Pinksteren houden we na de viering een sobere agapè-maaltijd. In de zomer is er een vierdaagse retraite met enkele conferenties rond een spiritueel thema. Twee jaar geleden was het thema ‘de rust’ en vorig jaar ‘de hoop’. Ik ben weliswaar geen pastoor, maar als priester mag ik mijn kluzenaarschap niet inroepen om onverschillig te blijven tegenover de schrijnende geestelijke nood in deze regio. Zelfs de inrichting van mijn kleine kapel draagt bij aan de leniging van die nood: met een prachtige Heilig Kruis-icoon straalt ze rust en verinnerlijking uit. Zo ben ik toch enigszins pastoraal bezig. Hoewel atypisch voor een kluzenaar ervaar ik dit niet als een schending van mijn solitaire leven.

Mijn hond heet Nivard. Nivardus was de jongste broer van Sint-Bernardus; hij nam het ordeskleed aan in Clairvaux en later kreeg hij in verschillende

Pater Guerric Aerden, de kluzenaar die het al omvat. Bron: *L'Echo du Berry*, 27/05/2020.

De kluzenaar in zijn zelfgerichte kapel.
Bron: Otheo.be.

Nivard en 'zijn' kippen aan de achterdeur van de kluis. © foto: Guerric Aerden ocsco.

stichtingen van Clairvaux belangrijke taken toegewezen, zoals initiator, novicemeester en visitator. Nivard vind ik een heel toepasselijke naam voor mijn wit-zwarte Drentsche patrijshond. Nivard kwam als puppy in Prébenoît. Zijn eerste levensjaar bezorgde mij veel werk: een puppy is als een baby in huis. Drentsche patrijshonden zijn jachthonden die tot gezelschapsdieren zijn geëvolueerd. Ze hebben een pittig karakter, zijn erg gevoelig, slim, zacht en aanhankelijk. En het zijn goede wakers. Alleen daarom al raadde mijn zus me aan een hond te houden op de afgelegen plek van mijn kluis. Inderdaad niet dwaas als je weet dat iedere Creuse hofstee een of meerdere honden heeft.

Zo werd ik een kluzenaar met een hond, of vanuit Nivards standpunt: een hond met een kluzenaar. Want Nivard is *a personality*, hij weet precies wat hij wil en wat hij niet wil. Voor mij betekent dit een ware leerschool in zelfkennis. Nivard is als een spiegel voor mij. De Franse dominicaan en theoloog Xavier Loppinet schreef in 2020 een boek getiteld *Mon chien me conduira-t-il*

au Paradis? Loppinet meent dat je geen hond dresseert tot gehoorzaamheid, maar dat de hond jou opvoedt tot vrijheid. De hond is een gids naar het paradijs. In de bruine ogen van mijn hond zie ik een wereld die mij overstijgt, een universum van pure onschuld. Zijn het de ogen van een guitige deugniet of van een engel?

Nivards opvoeding (en de mijne) is nog in volle gang. Maar dit weet ik wel zeker: mijn hond is me door de Voorzienigheid gegeven als teken en geschenk. Welke medebroeder of medezuster in de monastieke gemeenschap begroet jou elke morgen met zoveel enthousiasme? “Een hond staat er beter voor dan ik,” zei abba Xanthias, “want hij heeft liefde en tevens wacht hem geen oordeel.”⁸ Over mijn sociale kater, Tybert, en over de kippen zal ik maar zwijgen. Of toch dit nog: de dagelijkse interactie met het dierenleven brengt een subtiele maar wezenlijke verandering op gang in ons mens-zijn. Dieren maken ons menselijker, minder beestachtig.

En dan die derde verzachting van mijn eenzaamheid: mijn kleine gastenkwartier. Ze bestaat uit een vensterloos kamertje met een eenpersoonsbed, genoeg om een verre vriend of een aspirant voor het solitaire leven enkele dagen onderdak te bieden. Verschillende gasten hebben op die manier de geneugten van Prébenoît aan den lijve mogen ondervinden. Samen de getijden bidden en eucharistie vieren, samen savoureuze Franse maaltijden houden, samen de zin en de omstandigheden van het huidige monniksleven bespreken, is dat geen feest? Dat kluizenaars gasten ontvangen is een gegeven uit de traditie. Daar legt deze spreuk getuigenis over af:

Een broeder bezocht een kluizenaar en bij zijn vertrek zei hij: “Neemt u me niet kwalijk, abba, dat u door mij uw regel niet hebt onderhouden.” Maar de abba gaf hem ten antwoord: “Mijn regel is u opbeuring te bezorgen en u in vrede te laten gaan.”⁹

De laatste woorden van dit apoftegma zinderen na: ‘in vrede laten gaan’. Zelf keer ik ook steeds met vreugde naar mijn zalige eenzaamheid terug. De gast is slechts een voorbijganger.

Bernardus versus Petrus Damiani

Bernardus van Clairvaux liep niet over van enthousiasme voor het kluizenaarsleven. Was de elfde eeuw de tijd van de kluizenaars, zijn eeuw was de tijd van het cenobitisme. In een van zijn Hoogliedpreken levert de cisterciënzerabt kritiek op broeders die hun eigenwil volgen:

Hoe vaak is de middagdemon niet in nijd ontvlamd, omdat wij in gemeenschap voortgang maken, en is hij erin geslaagd om sommigen te overhalen als kluizenaar te gaan leven onder het voorwendsel grotere zuiverheid na te streven. Dan leren die ongelukkigen ten langen leste de waarheid kennen van wat ze voordien zo vaak tevergeefs gelezen hadden: “Ongelukkig wie alleen zijn. Als zo iemand valt, heeft hij niemand om hem op de been te helpen.” (Pred 4,10)¹⁰

Bron: Tripadvisor.fr / Abbaye de Prébenoît.

In haar lijvig overzichtswerk *Histoire des ordres et congrégations religieuses en France du Moyen Âge à nos jours* legt Sophie Hasquenoph uit dat de kritiek van Bernardus op het kluizenaarsleven volledig past bij de afkeuring door twaalfde-eeuwse monniken van de ‘oosterse dwaasheid’. Bij westerse monniken van benedictijnse snit (niet bij de Iers-geïnspireerde monniken van Columbanus) was het een trend kritiek te leveren op de eremieten van het Oosten. Hun werd een gebrek aan maatgevoel (*moderatio*) en onderscheiding (*discretio*) verweten, twee eigenschappen die de sterkte van de Regel van Benedictus uitmaken. De middeleeuwse literatuur prijst de monnik als een man die door zijn manier van leven Gods orde en wijsheid weerspiegelt. De uit het Oosten stammende kluizenaar werd dan weer weggezet als een harige, vuile en wilde ‘dwaas van God’. Alles wat nog ongecultiveerd was (woeste natuur), viel voor de westerse monniken immers buiten het plan van God.¹¹ De ‘excessen’ van de oosterse kluizenaars konden dan ook niet op genade rekenen bij Bernardus, die over het eremitisme meestal slechts de risico’s vermeldt: hoogmoed, droefheid, woede en lusteloosheid of *acedia*. Alleen de semi-kluizenaars van de heilige Bruno in La Chartreuse verdienden zijn achting. Maar zijn die katuizers niet toevallig de meest ‘geordende’ en kerkelijk controleerbare eremieten?

Bernardus noemt in de bovenvermelde 33ste Hoogliedpreek allerlei uitingen van de zogenaamde ‘eigenwil’ (*voluntas propria*). Naast de ambitie voor het kluizenaarschap vermeldt hij eveneens de lust om vroeger dan de anderen

nachtwaken te houden, de overdreven vastenpraktijk en lichaamsascese, de wens om uit te blinken in handenarbeid – allemaal expressies van het individu dat zijn identiteit poneert tegenover de gemeenschap. Volgens Bernardus bestaat bekering er juist in deze individuele opties en voorkeuren om te turnen in een *voluntas communis*, met andere woorden: ze dienen in harmonie gebracht te worden met de regel en de gebruiken van de gemeenschap. De eenling moet een mens van de gemeenschap of de meervoudigheid worden. Dat is een legitieme cenobitische visie op bekering.

Een eeuw vroeger liet de kluizenaar Petrus Damiani († 1072) een ander geluid horen over de relatie eenzaamheid en gemeenschap. In zijn werk *Dominus vobiscum*¹² schreef hij dat de kluizenaar als een microkosmos is: een wereld en een Kerk in het klein. Daarom kan de eremiet de Kerk en de wereld, die hij vertegenwoordigt, nooit geheel vergeten. Hoe meer iemand alleen tegenover God staat, hoe beter deze eenzame in zichzelf de diepste dimensie van de wereld zal ontdekken. Volgens de kluizenaar van Fonte Avellana draagt de eenzame die vervuld is van de heilige Geest een meervoudigheid of veelheid in zich, waarvan hij zich onmogelijk kan distantiëren. Hij noemt dit de *solitudo pluralis*, de eenzaamheid-in-veelvoud.

De kluizenaar is niet alleen verbonden met alles en allen, hij vertegenwoordigt ook de hele schepping wanneer hij als eenling tegenover de Ene staat. Deze visie is in wezen heel modern. Zij legitimeert de subjectieve instantie die de confrontatie aangaat met een geglobaliseerde werkelijkheid. Tevens legitimeert ze de individuele vrijheid en roeping. Maar daar mag het niet bij blijven.

Volgens Petrus Damiani voltrekt zich in de kluizenaar niet alleen een *solitudo pluralis*. Tegelijkertijd speelt zich in de eremiet ook het omgekeerde af: een *multitudo singularis*, een veelheid die geroepen is tot het ‘ene noodzakelijke’. De complexiteit die ik als mens van de eenentwintigste eeuw in mij draag, dien ik te integreren in mijn zoektocht naar de Ene. Ik streef naar eenheid en synthese, opdat ik me ‘monnik’ (van het Griekse *monos*: één en alleen) zou kunen noemen.

Beide bewegingen – van eenheid naar gemeenschap en van gemeenschap naar eenheid – zorgen voor een spanning die heel de diepte en waardigheid van het kluizenaarsleven tekent. De kluizenaar sluit niet uit, verwerpt niet, bouwt geen muren, maar hij omvat, integreert en herschept.

Van de Kerk, maar antiklerikaal

In die zin beleef ik anno 2025 mijn kluizenaarschap als een ode aan de wereld. De geglobaliseerde en complexe werkelijkheid draag ik in mij. Ze daagt me uit om in gebed en lofzang wegen te zoeken naar verbondenheid, eenvoud en eenheid. Ze verplicht me een kritisch bewustzijn te ontwikkelen bij de omgang met dingen en mensen, ook met zaken in de Kerk. Ik ben van de Kerk, ik ben monnik en priester, maar ik ben ook overtuigd antiklerikaal, hoe raar dit ook mag klinken. Daarom pas ik misschien wel in de Creuse! De monnik, en zeker

de kluisenaar, is drager van een profetische roeping. Kritiek op de Kerk is een authentieke uiting van liefde voor de Kerk.

“Alles spreekt van God als de ziele luistert”, schreef de dichter Guido Gezelle. In dit diepe luisteren ligt heel de roeping van mijn kluisenaarschap vervat. Dieper dan alle wanklanken probeer ik de stem van de Ene te registreren, de stem van de Beminde die mij roept in de nacht, midden in de kakofonie van deze wereld.

Maar nog een laatste woord over Bernardus van Clairvaux. Die geniale monnik van het Avondland was er de man niet naar om zich voor één gat te laten vangen. Kritiek op een eigengereid kluisenaarschap ging bij hem samen met een oprechte waardering voor authentieke kluisenaars. Schreef hij niet deze bijzondere woorden in zijn geschrift *Sententiae*: “Monniken en kluisenaars zijn de buik van de Kerk, waar de wereld op neerkijkt.” (*Sent.* III) De buik is lager dan het hoofd, lager nog dan het hart. De plaats van de kluisenaar in de Kerk en in de wereld is een zeer nederige plaats.

Nederigheid is niet bepaald *en vogue* in deze samenleving, maar ze is dat ook nooit geweest. De band tussen *humilitas* (nederigheid) en *humus* is bekend. Humus is gecomposteerde afval. De kluisenaar verteert in zijn eenzame gebed het uitschot, het puin en de rotzooi van onze Kerk en onze samenleving, om nog maar te zwijgen over zijn eigen troep. En daarom is het wenen hem lief.

Guerric Aerden ocso (*1955) is cisterciënzer monnik van de abdij van Westmalle. Momenteel leeft hij als kluisenaar in de oude cisterciënzerabdij van Prébenoît in de Creuse (Midden-Frankrijk). Hij publiceerde meerdere vertalingen van en studies over cisterciënzer auteurs van de twaalfde eeuw.

Eindnoten

- ¹ Macarius de Egyptenaar 2, uit: *Vaderspreuken (Gerontikon)*, vertaald door Chr. Wagenaar ocso, Monastieke Cahiers 10-11, Abdij Bethlehem, Bonheiden, blz. 146.
- ² Anonyma 999, in: *Vaderspreuken (Anonyma)*, vertaald door Chr. Wagenaar ocso, Monastieke Cahiers 12-13, Abdij Bethlehem, Bonheiden.
- ³ Macarius de Egyptenaar 27, in: *Vaderspreuken (Gerontikon)*, blz. 153.
- ⁴ Anonyma 89, in: *Vaderspreuken (Anonyma)*, Monastieke Cahiers 12-13, Abdij Bethlehem, Bonheiden, blz. 46.
- ⁵ Anonyma 70, *ibidem*, blz. 40.
- ⁶ Cisterciënzerorde van de Strikte Observantie, *Constituties en Statuten*, Rome, 2014.
- ⁷ Congrégation pour les instituts de vie consacrée et les sociétés de vie apostolique, *La forme de vie érémitique dans l'Église particulière – Ponam in deserto viam (Isaïe 43,19)*, *Orientations*, 2021.
- ⁸ Xanthias 3, uit: *Vaderspreuken (Gerontikon)*, blz. 179.
- ⁹ Anonyma 283, in: *Vaderspreuken (Anonyma)*, blz. 104.
- ¹⁰ Bernardus van Clairvaux, Hoogliedpreek 33,10, in: *Bruiloft II, Preken op het Hooglied 24-45*, vertaald door Wim Verbaal, Damon, 2024.
- ¹¹ S. Hasquenoph, *Histoire des ordres et congrégations religieuses en France du moyen âge à nos jours*, Champ Vallon, 2009, blz. 283-284.
- ¹² Cf. *La forme de vie érémitique dans l'Église particulière – Ponam in deserto viam (Isaïe 43,19)*, *Orientations*, n° 15-16.